

Viatge al País dels Manairons

ITINERARI DE LA MITOLOGIA PIRINENCA PER LES VALLS D'AGUILAR

LES LLEGENDES DELS MURALS DE CERÀMICA

La mitologia pirinenca. Noves de Segre

La cultura popular ha fet arribar fins als nostres dies moltes de les llegendes que, al llarg dels temps, s'havien anat transmetent de generació en generació, de padrins a nets en els vespres d'hivern vora el foc de la cuina o de la sala de les velles cases dels pobles del Pirineu. Es tracta d'explicacions humanes a fenòmens que no tenien interpretació raonable. És en aquest context i sota aquestes circumstàncies que apareixen tota una sèrie de sers fantàstics als quals s'atribueixen els poders sobrenaturals que permeten atarterar grans muntres de rocs, evitar pedregades, guarir malalties o entendre segons quines fortunes. Així, apareixen manairons, encantades, gegants, bruixes, diables, dones-pantigana...

Els manairons. La Guàrdia d'Ares

Conta la veu popular que un dia l'amo de cal Feu de la Guàrdia anava cap a Organyà amb el seu mosso. Quan van arribar a l'Arreposador, l'amo es va adonar que s'havia deixat a casa el canut dels manairons.

—Ton, has de tornar a casa i dir-li a la meva dona que et doni un canut que tinc a la tauleta de nit, però sobretot no l'obris per res del món.

El mosso va complir l'encàrrec, però no se'n va poder estar, de tafanejar el canut. El va obrir i, a l'instant, una rècula de manairons van sortir del canut afal·lerats, demanant-li feina i més feina.

—Atartereu rocs, tants com pugueu! —els va manar el Ton.

Quan li va semblar que els manairons en començaven a fer un gra massa, el Ton els va donar entenet de tornar-se'n al canut.

Els tarters de rocs, sorprenents i inexplicables, que hi ha al bosc de l'Obaga de la Guàrdia, en donen testimoni.

L'últim moro del país. Taús

Vivia en una torre tot sol, sempre amb l'ai al cor. Vigilat i perseguit, havia de matar i robar si volia continuar vivint. Era l'últim moro del país. S'havia tornat tan agressiu i desconfiat, que si algú del país s'hi atansava li feia la pell sense cap contemplació. Només s'amansia —i encara!— quan veia una dona. I temps a venir aquesta debilitat li havia de costar la vida. La seva actitud violenta va anar augmentant, fins que un dia els de Taús van posar fil a l'agulla. Entre tots van decidir que un hereu jove del poble es disfressaria de dona i aniria a veure'l a la torre. I així ho va fer. El moro, quan va veure que s'apropava aquella dona tan bella i tan ben vestida, va córrer al seu encontre i la va abraçar amb passió. A l'instant va notar una fredor estranya i tot seguit va caure rodó, amb un ganivet clavat al mig del ventre, ferit de mort.

Viatge al País dels Manairons

ITINERARI DE LA MITOLOGIA PIRINENCA PER LES VALLS D'AGUILAR

LES LLEGENDES DELS MURALS DE CERÀMICA

Les encantades. Castellàs del Cantó

Les encantades eren unes dones molt i molt petites que vivien amagades al fons d'un toll d'aigua. Tan sols una vegada a l'any, la nit de Sant Joan, les encantades solien sortir del seu amagatall. Així que es feia fosc, apareixien totes fora de l'aigua i començaven a rentar roba, que estenien en una espluga propera. La gent dels pobles veïns sabia que aquella roba era un tresor. Qui podia pispar una peça de la bugada de les encantades s'assegurava que, en el futur, a casa seva no passarien misèria; encara que, de rics, tampoc no se'n farien. És clar que no era gens fàcil de prendre'ls ni una coixinera ni un mocador, perquè vigilaven la roba amb molt de zel. Tot i així, conten que alguns espavilats ho havien pogut aconseguir.

El tresor del rei d'Anglaterra. Biscarbó

A l'Obac hi ha un dolmen. La llosa del Corralet, en diuen la gent del poble. Els més vells de Biscarbó explicaven que per temps antic hi va haver una gran guerra i que allà, a la llosa, hi havia enterrat un rei d'Anglaterra que havia mort en combat.

Ara expliquen que una vegada van arribar a Biscarbó dos matrimonis amb pics i pales. Van localitzar el dolmen i es van posar mans a la feina. Buscaven un tresor que, segons ells, hi havia amagat just a sota del dolmen. No cal dir que, de seguida, els van aturar de furgar a sota la llosa.

La formació del Pirineu. Argestues

El món era pla com una post de planxar. Déu va decidir posar-hi les muntanyes. Va agafar un sac ple de rocs i, allà on li semblava, deixava anar un roc i, a l'instant, es feia una muntanya. Els rocs d'aquell sac pesaven tant i eren tan punxeguts que el sac es va trencar i tots els rocs que hi quedaven van anar a parar de cop a terra, entre l'Atlàntic i la Mediterrània. Quan Déu va arribar al cel va contemplar aquelles muntanyes i es va sentir tan captivat per la seva bellesa que es va posar a plorar d'emoció. Conten que aquells rocs són les muntanyes dels Pirineus; i les llàgrimes de Déu, els llacs que hi ha escampats arreu de la serralada.

Viatge al País dels Manairons

ITINERARI DE LA MITOLOGIA PIRINENCA PER LES VALLS D'AGUILAR

LES LLEGENDES DEL CAMÍ PERIMETRAL DEL TARTER DELS MANAIRONS

Les pedres de Santa Fe

Conta la crònica popular que quan els botxins apedregaven Santa Fe, ella enxampava al vol els rocs amb les seves mans, sense que li fessin mal, i després els deixava caure a terra. Li van tirar tantes pedres, que les serres dels voltants d'Organyà en van quedar ben sembrades i encara avui se'n poden plegar a cabassos. Són pedres arrodonides, en forma de panet, amb els cinc ditets de la santa gravats al damunt. Abans a Organyà en deien "pedres de santa Fe", ara tothom en diu fòssils.

El llop ensarronat

El llop és l'animal més temut pels pirinencs. Una autèntica fera ferotge que s'acarnissa amb els ramats com si hagués embogit. Tanmateix, conta la veu popular que, fa molts i molts anys, el llop era ben bé al contrari: un animal mansoi i tot bona fe a qui les altres feres del bosc li prenien el pèl una vegada darrere de l'altra. Fins que la pobra bèstia se'n va cansar i, des d'aleshores, va decidir prendre's la revenja i convertir-se en el més dolent de tots.

L'ós, l'home maleït

Els pirinencs creuen que l'ós és un home maleït. Potser per això, al llarg dels segles han sentit un respecte gairebé sagrat envers una persona condemnada a arrossegat pel món un rebaixament tan vergonyós. Ni en la forma de caminar ni en el seu comportament, aquesta fera no ha acabat d'oblidar del tot el seu origen humà. Els pastors no acostumen a dir-ne pestes, de l'ós. En tot cas, quan en contenen alguna escamesa contra el ramat, solen afegir que la fera només atacava quan passava molta fam i que se n'emportava un sol cap de bestiar.

La serp gormanda

La serp és considerada pels pirinencs com un animal ambigu i misteriós. Se'n contenen mil i una històries. Una de les més conegudes i esteses al llarg i ample de la serralada és aquella segons la qual la serp, una bestiola molt gormanda, fa adormir la mare que alleta el seu nadó i se li amorra al pit, mentre dona la cua a la criatura perquè no plori. La mitologia pirinenca ens parla també de serps amb cabellera, de serps voladores i de serps que, en realitat, eren dones encantades.

Blauet espantabruixes

La bruixa és un ésser molt arrelat al Pirineu. De llegendes de bruixes se n'expliquen a gairebé tots els pobles: bruixes que desfermen pedregades, que fereixen el bestiar, que estimben pastors... Contenen que les bruixes del Pallars, d'Andorra i de l'Alt Urgell es reunien en aquellarre al pla de la Basseta, prop d'on ara hi ha el santuari de Sant Joan de l'Erm. També deien que, per evitar que el poder malèfic de les bruixes entrés a les cases, calia pintar amb blauet el marc de les finestres.

L'arbre dels anells

Determinats exemplars del patrimoni forestal del Pirineu han motivat, per les seves singulars característiques, tota mena de llegendes al seu voltant. L'explicació sobrenatural era l'única possible quan no se'n trobava cap més. Aquest pi roig que teniu al davant, originari del lloc, presenta una curiosa formació d'anells tot al llarg de la seva soca. No en trobareu cap més com aquest en tot el bosc. La cultura popular li atribueix poders màgics. En deu tenir?

La pixarrada del diable

Quantes ànimes del Pirineu han estat venudes al diable? El maligne apareix sovint a l'imaginari col·lectiu d'aquestes muntanyes. Al congost de Trespunts, prop d'Organyà, el diable va ser descobert per Sant Ermengol quan destruïa el tros de pont que els paletes havien fet aquell dia. El van penjar dalt de tot de la paret de pedra. D'allà estant va intentar provocar un aiguat amb la seva orina. D'aquell fet encara en resta la marca de "la pixarrada del diable".

La roba de les encantades

Les encantades eren unes dones molt i molt petites que vivien amagades en balmes i esplugues. Tan sols una vegada a l'any, la nit de Sant Joan, gosaven sortir del seu amagatall. Així que es feia fosc, apareixien fora de l'aigua i començaven a rentar roba, que estenien en una espluga propera. La gent dels pobles veïns sabia que aquella roba era un tresor. Qui podia pispar una peça de la bugada de les encantades s'assegurava que, en el futur, a casa seva no passarien misèria; encara que, de rics, tampoc no se'n farien.

La planta dels manairons

Els manairons es cullen d'una planta la nit de Sant Joan, sempre que sigui de lluna vella (plena). La llegenda que ha arribat fins als nostres dies no especifica de quina planta es tracta. Segurament és un secret guardat amb molt de zel per part d'aquelles persones que van tenir la immensa sort de plegar un bon grapat de manairons i ficar-se'ls al canut. Pot ser que sigui aquesta planta? I per què no?

La cabana de moro

Els moros són els protagonistes de moltes històries del Pirineu. Tot allò que la memòria humana no era capaç de fixar en el passat, ho atribuïa als "temps dels moros". D'aquí ve la denominació popular "cabanes de moro" per referir-se als centenars de dòlmens escampats per tota la serralada. Aquí teniu la cabana de moro de Plan Fornesa. La seva datació cal situar-la entre el 2500 i el 2100 aC. Va ser excavada per Serra i Vilaró l'any 1920. Hi van aparèixer fragments de ceràmica i ossos humans. El material és ara al Museu Diocesà de Solsona.

Viatge al País dels Manairons

ITINERARI DE LA MITOLOGIA PIRINENCA PER LES VALLS D'AGUILAR

ELS TARTERS DELS MANAIRONS DEL BOSC DE L'OBAGA DE LA GUÀRDIA

Què en diu la ciència?

Els tarters de la Guàrdia d'Ares són el producte de l'acumulació de blocs de litologia del Permotrias, que es troben emplaçats en sediments conglomeràtics d'edat Oligocena, normalment en els sectors obacs dels vessants.

La manera de formar-se es basa sempre en un rentat de fins de la matriu dels conglomerats no litificats de l'oligocè. El rentat de fins pot efectuar-se per la precipitació, per aigües subterrànies, per la fusió de congestes de neu i per la fusió del gel en el sòl. En funció de la tipologia de clima existent, en el present però també en el passat, pot intensificar-se o aturar-se el procés de rentat.

No són necessaris processos molt extemps (periglacials) per fer aflorar els blocs a la superfície: per aquest motiu, els blocs de la Guàrdia poden ser actius per diferents processos de rentat al mateix temps. En aquest sentit, resulten uns bons sensors dels canvis en el clima i de les condicions d'erosió.

Ajuntament de
les Valls d'Aguilar

Consell Comarcal
de l'Alt Urgell

L'ALT URGELL

Generalitat de Catalunya
Departament de Territori
i Sostenibilitat

Diputació de Lleida
municipis, territori i ciutadania

